

Oikeusjärjestelmän politisoituminen Saksassa 1930 - luvulla

Alustuksen tiivistelmä

Pekka Lahdenperä

Lähteet:

- - Ingo Müller (s.1942), saksalainen rikosoikeuden professori, teos: *Hitler's Justice, The Courts of The Third Reich*, 1991. alkuperäinen teos v.1987 , *Furchtbare Juristen: Die unbewältigte Vergangenheit unserer Justiz*
- - Ian Kershaw (s.1943), brittihistorioitsija, toiminut prof Sheffieldin yliopistossa, teos: *Hitler*, 2009.
- - William L Shierer (1904-1993), yhdysvaltalainen journalisti ja historioitsija, oli sotakirjeenvaihtajan Saksassa 1934-1940. Teos *Kolmannen valtakunnan nousu ja tuho*, osat I ja II, 1960.

Kansallissosialistien valtaannousu ja siihen liittyvä oikeusjärjestyksen rappio ei syntynyt mihinkään tyhjiöön vaan jo aivan lähihistoriasta löytyy selittäviä polkuja tuolle kehitykselle. Saksan tappio I maailmansodassa, epäoikeudenmukainen rauhansopimus, kansallinen häpeä, lama ja ennen kaikkea kommunismin todellinen pelko ovat avainsanoja haettaessa selityksiä tapahtuneelle.

Hitler pääsi valtaan demokraattisten vaalien kautta ja kansallissosialistisen työväenpuolueen kannatus oli viimeisiksi jääneissä natsihallinnon valtiopäivävaaleissa maaliskuussa 1933 lähes 44 %. Lisäksi on vielä syytä todeta, että valtiopäivät, demokraattinen elin, äänesti 23.3.1933 oman lakkauttamisensa puolesta 441 äänellä 94 sosiaalidemokraattien ääntä vastaan. Hitlerin hallituskumppanit olivat yhtä halukkaita tekemään lopun parlamentarismista ja eliminoimaan marxilaiset puolueet.

Toinen ratkaiseva tekijä 30.1.1933 tapahtuneen Hitlerin kanslerinimityksen lisäksi oli valtiopäivätalon tuhopolttot 27.2.1933. Natsit syyttivät tapahtumasta kommunisteja ja jo seuraavana päivänä annettiin perustuslain 48 artiklan 2 §:n nojalla kansan ja valtion suojelupäätös/asetus kommunistien väkivaltaa vastaan. Todellisuudessa lain tarkoittamaa poikkeustilaa ei ollut.

Hätätilapäätös merkitsi paitsi kansallissosialistisen hallinnon alkamista myös perustuslaillisen Saksan loppua.

Määräyksellä lakkautettiin kaikki henkilökohtaiset oikeudet kolmannessa valtakunnassa. Yksityisyyden suoja lakkasi. Kotietsinnät mahdollistettiin, kirjesalaisuus, sananvapaus ja kokoontumisvapaus, yhdistymisvapaus ja yksityisen omistusoikeuden suoja lakkautettiin "kunnes myöhemmin toisin ilmoitetaan", mikä ilmoitus tuli vasta 8.5.1945 liittoutuneiden sotilashallinnon toimesta.

Oikeusjärjestyksen vinoutuminen aikaisempaa perua

Oikeusjärjestys lähti kehittymään väärään suuntaan jo Weimarin tasavallan aikana (1919 - 1933), jota kehitystä natsit jatkoivat.

Ystävä-vihollinen - opin pohjalta kehitettiin "valtion puolustaminen" ja "kansallinen hätätila" - periaatteet, joilla muutoin lainvastaiset ja rikolliset teot tulivat oikeutetuiksi, jos motiivina oli ollut valtion puolustaminen, ja lailliset teot, joista aiheutui valtiolle tai kansalle vahinkoa, tulivat rangaistaviksi. (Carl Schmitt)

Oikeusjärjestyksen ja juristien yhdensuuntaistaminen (*Gleichshaltung*) natsihallintoon

Vuoden 1933 keväällä ja kesällä Saksa asettui uusien johtajiensa taakse. Yhdensuuntaistaminen ulotettiin lähes kaikille organisoidun poliittisen ja yhteiskunnallisen toiminnan aloille - myös oikeusjärjestykseen ja oikeuslaitokseen.

Juristikunta näyttää olleen enemmänkin innoissaan kuin vastustivat uutta järjestystä - siitäkin huolimatta, että huhtikuun 7 p:nä 1933 annetulla julkisen sektorin virkakunnan uudistamista koskevalla lailla viroistaan poistettiin noin 4.400 juutalaista lakimiestä (lakimiesten kokonaismäärä 19.500).

Lokakuussa 1933 yhteensovittaminen oli jo edennyt niin pitkälle, että korkeimman oikeuden rakennuksen edessä 10.000 juristia vannoi valan oikea käsi natsitervehdyksessä luvaten ”Saksan kansan hengellä ponnistella saksalaisina juristeina seuraten Führerin polkua päivien loppuun saakka.”

Oikeustieteilijät ja yliopistot

Saksan yliopistojen oikeustieteen professoreilla oli merkittävä osuus Kolmannen valtakunnan aikana tapahtuneessa oikeusjärjestyksen rappioitumisessa.

He kehittivät natsien mielivaltaisille toimille ja rikoksille oikeusfilosofisen kaavun, jota ilman teot olisi selkeästi tunnistettu laittomiksi.

Müllerin mukaan on melkein mahdotonta yliarvioida tätä myötävaikutusta, sillä kolmannen valtakunnan tuomarit ottivat tulkintaohjeet tuomioihin näiden oikeusoppineiden kirjoituksista.

Müller tiivistää oleellisen näin: ”Tämä julkaisujen, esitelmien, julistusten ja lakimuutosehdotusten virta sekä palavat lojaalisuuden tunnustukset führerille, kansallissosialistiselle järjestykselle, rodulliselle yhtenäisyydelle, että täydellisesti uusittujen oikeudellisten metodien kehitys, ajattelutapa ja tulkinnat onnistuivat vain vaikeuksin naamioimaan sen tosiasian, että tämä kaikki merkitsi kellon kääntämistä taaksepäin ja niin sivilisaation kaikkien tunnusmerkkien kuin Saksan oikeuden historiallisen kehityksenkin tuhoamista. ”

Müller kiistää sodan jälkeen usein kuullut väitteet, että asettumalla vastustamaan natsihallintoa, tuomarit olisivat saattaneet itsensä hengenvaaraan. Hän ei ole hakemallakaan löytänyt historiankirjoista tapausta, jossa joku tuon ajan lakimiehistä olisi menettänyt henkensä sen vuoksi, että on kieltäytynyt noudattamasta natsihallinnon käskyjä.

Summa summarum: Müller osoittaa tutkimuksellaan, että kirjan otsikolle *Furchtbare Juristen* (Kauhistuttavat juristit) ikävä kyllä on olemassa vahvat perusteet. Edesmennyt Harvardin yliopiston kansainvälisen oikeuden professori Detlev Vagts on todennut kirjan johdannossa, että tämä masentava kertomus muistuttaa meitä siitä, kuinka hauraita sivistyneen yhteiskunnan suojakeinot voivat olla pimeyden voimien edessä. Kirja haastaakin tämän päivän tuomarit ja lakimiehet punnitsemaan missä määrin meidän oikeusjärjestyksemme kykenee tarvittaessa vastustamaan tuollaista pidäkkeetöntä väärää hallintoa.